

DR. TEMESI GÉZA

Erdőrezervátumok kijelölése és fenntartása

(a KTM Természetvédelmi Hivatalának kutatási programja)

Az egyre fokozódó érintetlen erdők „őserdő rezervátumok” formájában történő megőrzésének a gondolata Európában először a XIX. század első évtizedeiben fogalmazódott meg. Magyarországon az „erdőrezervációk” kijelölésének a felvetése további egy évszázadot várattat magára. Az ezirányú konkrét kezdeményezések terén igen termékeny volt az 1980–1990 közötti egy évtized, aminek okai között nyilvánvalóan szerepel az erdőkkel szemben megváltozott társadalmi igény és az a nyereségközpontú erdőgazdálkodási gyakorlat is, ami hazánkban az utóbbi évtizedekben kialakult.

Mindenekelőtt az elmúlt évtizedekben az erdőrezervátumok intézkedések után a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium (KTM) Természetvédelmi Hivatalának (TvH) Élővilágvédelmi Főosztálya 1991 tavaszán indította be a hazai erdőrezervátumok kijelölésére és vizsgálatára irányuló tudományos munkát az Erdészeti és Faipari Egyetem Növényzeti Tansegységének – mint koordináló kutatóhelynek – ezirányú megbízásával. 1992-ben a KTM a megkezdett erdőrezervátum-program folytatására az Erdészeti Tudományos Intézetet köztül újabb kutatási szerződést azzal, hogy az ERTI a munkákba minden érdeket intézményi, illetve kutatóhelyet bevonjon. A magyarországi erdőrezervátum-hálózat kialakítását célzó tudományos munka megrendelője tehát a KTM (a megrendelő szakfőosztálya az Élővilágvédelmi Főosztály főosztályvezetője, dr. Kovács Mátyas, a kutatásirányítás támaszfelelőse dr. Temesi Géza), a főállalkozó pedig az ERTI (támaszfelelős dr. Halupa Lajos és dr. Somogyi Zoltán).

A KTM TvH Élővilágvédelmi Főosztálya 1992-ben neves szakemberek és az ügyben érintettek meghatározott körének bevonásával megalakítandó erdőrezervátum bizottság életre hívását kezdeményezte. Tekintettel arra, hogy 1992-től kormányhatározat teszi az FM és a KTM tárcák feladatává a hazai erdőrezervátum-hálózat kijelölését és fenntartását, az Élővilágvédelmi Főosztály az Erdészeti és Faipari Főosztállyal együttműködésben 1992 szeptemberében meg is alakította a KTM-FM Országos Erdőrezervátum Bizottságot, ezt követően pedig életre hívta a KTM TvH területi szerveinek (nemzeti park igazgatóságok, természetvédelmi igazgatóságok) bázisán a Regionális Erdőrezervátum Munkasoportokat.

A KTM-FM Országos Erdőrezervátum Bizottság tagjai: Agócs József (EFE), Baróssy Gábor (OEE), dr. Bondor Anai (ERTI), Csóka Péter (ERSz), Czajlik Péter (Magyar Erdőrezervátum Alapítvány), dr. Csapody István (FNP Igazgatóság), dr. Fekete Gábor (MTA ÖBK1), dr. Halupa Lajos (KÖVET), Holdampf Gyula (FM), dr. Király László (EFE), dr. Kovács Mátyas (KTM), dr. Mátyas Csaba (EFE), dr. Mészáros Ferenc (TİM Állattár), dr. Papp Tiivadar (Mecseki EFAG), Sánta Anai (KTM), dr. Simon Tibor (ELTE), dr. Somogyi Zoltán (ERTI), dr. Temesi Géza (KTM), dr. Varga Zoltán (KLTE), Waliczky Zoltán (MME). A bizottságon belül operatív (szakmai előkészítő) munkasoport működik, melynek tagjai dr. Mátyas Csaba, Agócs József, Czajlik Péter, dr. Halupa Lajos, dr. Simon Tibor és a KTM támaszfelelőse.

Regionális erdőrezervátum munkasoportok a KTM TvH területi igazgatóságai szerint alakultak a következő székhelyekkel: Sopron, Veszprém, Pécs, Budapest, Eger, Jászvágó, Kecskemét, Debrecen. A regionális munkasoportok tagjai a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság, illetve természetvédelmi igazgatóság igazgatója és erdészeti felügyelője mellett az illetékes erdőtervezési iroda, erdőfelügyelő és erdőgazdálkodási igazgatói, illetve képviselői, akik a KTM Élővilágvédelmi Főosztálya és az FM Erdészeti és Faipari Főosztálya közös kiadmányozási leveleivel kerültek felkérésre.

Az országos bizottság és a regionális munkasoportok megalakításával az erdészeti legészlelőbb köröknek a bevonásával folytatódhattak az erdőrezervátumok kijelölésére irányuló közvetlen döntéshozó munkálatok, vagyis az 1992-ben elkészült országos felmérés alapján a legalkalmasabb területek kiválasztása és javaslatának felterjesztése a két érintett tárca felé.

Az elmúlt két év alatti információhiány miatt is születtek az előrehaladásunkat akadályozó félreértések és problémák, melyek közül – mulasztásunkat pótolva – két témakört emelnék ki.

Az erdőrezervátum fogalma, fogalmi tisztázások

Az erdőrezervátum-program indításakor, 1991 elején a KTM Élővilágvédelmi Főosztálya tervezett dolgozott ki a hazai erdőrezervátum-hálózat kialakítására, ennek alapján indulhatott meg a KTM irányításával, határozott természetvédelmi koncepció alapján a szakmai munka. Az erdőrezervátum fogalmát is egyértelműen meghatározzuk, amit végül is, némileg módosítva, a tudomány képviselői is elfogadtak. A természetvédelem eredeti meghatározása a következő:

az erdei ökoszisztéma rezervátum (röviden erdőrezervátum) természetvédelem oltalom alatt álló olyan erdőterület, amely természetes, vagy természet szerű erdei ökológiai rendszer megőrzését, az ökológiai, a szukcessziós, a genetikai és evolúciós törvényszerűségek szabad érvényesülésének biztosítását, továbbá a tudományos kutatás céljait szolgálja. Az erdőrezervátum övezetéből áll: a magterület „fokozottan védett”, az azt körülvevő védőövezet (pufferzóna) pedig „védett” erdő.

Sokszor merült fel olyan kérdés, hogy mi a különbség a fokozottan védett erdő (mint jelenleg élő kategória) és az erdőrezervátum (mint bevezetésre tervezett természetvédelmi kategória) között?

A „fokozottan védett erdő” (és a „védett erdő”) fogalmában a jelzők a védettség fokára, szigorúságára utalnak, s nem a védettség okára és céljára. A fokozottan védett erdő (és a védett erdő) e védettségét különböző okok (indokok) miatt élvezheti (pl. botanikai érték, zoológiai érték, élőhelyvédelem, földtani, kultúrtörténeti vagy egyéb érték, vagy akár a teljes erdei életközösség kiemelkedő értéke miatt). Az erdőrezervátum a természetvédelmi oltalom alatt álló erdő azon kiemelt, sajátos esete, amikor az erdei ökoszisztéma egésze a természetvédelem tárgya. Ebből következik, hogy nem minden fokozottan védett erdő lehet erdőrezervátum magterület, de minden erdőrezervátum magterület fokozottan védett erdő jelent. Az „erdőrezervátum” így egyértelműen teszi a védettség indokát és célját, a védettség szigorúságát illetően pedig két védettségi fokozatot foglal magában. Ezen túlmenően a magterület teljes és végleges gazdasági korlátozás alatt áll.

Az erdőrezervátum definícióban is megjelölt különböző, egymástól el nem határolható, és egymást részben átfedő céljai nincsenek egymással alá- és fölérendelve, egyetlen egynek van csupán prioritása, a természetvédelmi célnak (megóvás, megőrzés, védelem). Ha ugyanis ezen cél sérelmet szenved, az összes többi megvalósulása meghiúsulhat.

Az erdei ökoszisztéma rezervátumok (erdőrezervátumok) területe

Az erdőrezervátum magterület minimális nagysága – a tudomány képviselőinek álláspontja szerint – domb- és hegyvidéken 30–80 ha, sík vidéken 20–40 ha. A magterületet 3–8-szoros kiterjedésű védőzóna öleli körül.

Ugyancsak az érdeklődés középpontjában áll, hogy a magyarországi jelen körülményeket figyelembe véve mekkora lesz (vagy lehet) az országos erdőrezervátum-hálózat összkitérjedése?

A természetvédelem álláspontja szerint (az ezredfordulóig hátralévő időszakot tekintve) a hazai erdőterület 1%–át kivéül rezervátum összetartul megfelelő kompromisszum lehet a különböző álláspontok között. Ez mintegy 4000 ha magterületet jelent. A végső döntés meghozatala az Országos Erdőrezervátum Bizottság javaslattele alapján a két érintett tárca (KTM, FM) feladata.

Az erdei ökoszisztéma rezervátumok témakörében szaklapunkba szánt részletes tudományos publikáció áll előkészület alatt, amely ismerteti az erdőrezervátumok céljait, feladatait, kijelölésük és vizsgálatuk fontosabb szempontjait, valamint az eddig elvégzett munkát.